

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra pedagogiky

Bakalářská práce

DĚLENÍ ZÁJMOVÉ ČINNOSTI
DLE CÍLOVÉHO ZAMĚŘENÍ

Vedoucí práce: Doc. Michal Kaplánek, Th.D.

Autor práce: Ondřej Trojek

Studijní obor: Náboženská výchova a etika

Ročník: 4

2011

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

28. března 2011

.....

Děkuji vedoucímu mé práce Doc. Michalu Kaplánkovi, Th.D, za jeho cenné rady, doporučení, doprovázení a odborné konzultace. Dále bych rád poděkoval mému zaměstnavateli Ing. Tomáši Rádlovi, SDB, a mým kolegům za jejich vstřícnost a časové umožnění k napsání této práce. V neposlední řadě patří velké díky Lence Šístkové a Václavu Jiráčkovi za korektury a jejich podporu a stálé povzbuzování.

OBSAH

OBSAH.....	1
ÚVOD.....	5
1. ZÁJMOVÉ KROUŽKY.....	7
1.1. Pojem zájmová činnost.....	7
1.2. Charakteristika zájmových kroužků.....	8
1.3. Dělení zájmových kroužků.....	9
1.3.1. Kategorizace.....	9
1.3.2. Organizační forma.....	12
1.4. Pravidelná zájmová činnost.....	13
1.5. Subjekty nabízející zájmovou činnost.....	13
1.6. Shrnutí.....	14
2. CÍLOVÉ ZAMĚŘENÍ.....	15
2.1. Charakteristika cílů.....	15
2.2. Formální vzdělávání.....	15
2.3. Neformální vzdělávání.....	17
2.3.1. Výchovný cíl.....	19
2.3.2. Vzdělávací cíl.....	21
2.3.3. Sociální cíl.....	23
3. PODMÍNKY K DOSAŽENÍ CÍLŮ.....	25
3.1. Rozdíl skrytý v motivaci.....	25
3.2. Rozdíl obsažen v odbornosti.....	26
3.3. Rozdíl ovlivněn dobou.....	29
3.4. Cíle a poslání ve vybraných volnočasových zařízeních.....	30
3.4.1. Základní škola, Dukelská 11, České Budějovice.....	30
3.4.2. DDM Český Krumlov.....	31
3.4.3. Základní umělecká škola Trhové Sviny.....	31
ZÁVĚR.....	32
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	33

ÚVOD

Hlavním důvodem k napsání této práce s tímto tématem je má osobní zkušenost s činnostmi ve volnočasových zařízeních nabízejících zájmovou činnost. Mým záměrem je nabídnout nové rozdělení zájmové činnosti, a to z hlediska jejích cílů. V rámci tohoto diskursu bych chtěl nejprve čtenáři představit zájmovou činnost jako volnočasovou aktivitu, základní rozdíly mezi formálním a neformálním vzděláváním a dále představit jejich tři základní cíle. Pokusím se vymezit naplňování těchto cílů v rámci zájmové činnosti. V závěru mé práce představím dva modely dělení zájmové činnosti pedagogů volného času M. Kaplánka a J. Pávkové. Na základě pohledu těchto autorů si položíme zásadní otázku, zda je možné dělit zájmovou činnost na základě cílového zaměření. V závěrečné analýze srovnáme konkrétní cíle zájmové činnosti několika volnočasových zařízení.

K odkrytí těchto témat a porovnání různých pohledů a tvrzení budeme využívat dostupnou literaturu, internetové dokumenty a články zabývající se touto problematikou, které budeme analyzovat. Téma, ve kterém se budeme pohybovat, je dosti obsáhlé a příliš neprobádané, je tedy potřeba být obezřetní, abychom se nedopustili ukvapených závěrů. Proto se pokusíme o komplexní pohled na tuto tematiku.

Volný čas

Člověk se s volným časem poprvé reálně setkává již v rodině, základní socializační buňce. Volný čas může být pro někoho nedostizitelnou metou z důvodu jeho časového vytížení, naopak pro některé může být volný čas noční můrou, nedovedou-li smysluplně a zodpovědně se svým časem nakládat. Využití volný čas smysluplně a cíleně ke své relaxaci, rozvíjení svého zájmu a seberealizaci je velké umění. Pedagogický slovník definuje volný čas jako čas, „*se kterým člověk může nakládat podle svého uvážení a na základě svých zájmů. Volný čas je doba, která zůstane z 24 hodin běžného dne po odečtení času věnovaného práci, péči o rodinu a domácnost, péči o vlastní fyzické potřeby včetně spánku.*“¹

Volný čas je termín, pro který se stále hledají nová a nová vysvětlení a odpovědi. Jednu z odpovědí na otázku podstaty volného času nám může poskytnout autorka pedagogických studií o výchově mimo vyučování J. Pávková. Podle ní je volný čas doba, která nám zůstala po splnění našich povinností. Je to okamžik, kde můžeme uplatnit naši

¹ PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*, s. 274.

svobodnou volbu. Zahrnuje činnosti, které děláme dobrovolně, s radostí a pocitem uspokojení. U dětí je nutno volný čas s citlivostí pedagogicky ovlivňovat.²

Způsob, jakým svůj volný čas využíváme, ukazuje na náš životní styl. Jedním z hlavních cílů výchovy je mimo jiné naučit člověka smysluplně, aktivně a cíleně využívat svůj volný čas, například i k rozvoji svých zájmů, jež ho vnitřně obohacují. Německý pedagog H. W. Opaschowski vymezil komplexně funkce a možnosti volného času takto:

- rekreace – možnost zotavení a uvolnění
- kompenzace – odstraňování negativních emocí, zklamání, frustrace
- výchova a další vzdělávání – neformální vzdělávání, učení ve svobodě a sociální učení
- kontemplace – aktivity jako možnost pro hledání smyslu života a jeho duchovní výstavbu
- komunikace – navazování sociálních kontaktů a přátelství
- participace – podílení se na organizaci aktivit, účast na vývoji společnosti
- integrace – stabilizace života rodiny a vrůstání do společenských organismů
- enkulturace – kulturní rozvoj sebe samých, tvořivé vyjádření prostřednictvím umění, sportu, technických a dalších činností

České oficiální dokumenty za funkce volného času pokládají relaxaci, regeneraci, kompenzaci, sociální prevenci a výchovu³, přičemž vše je podmíněno dobrovolností, zájmem a touhou smysluplně využít volný čas.

² Srov. PÁVKOVÁ, J., et al. *Pedagogika volného času: Teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*, s. 31.

³ Srov. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*, s. 15.

1. ZÁJMOVÉ KROUŽKY

Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, relaxace a cílevědomé a smysluplné naplňování volného času patří do života každého člověka. Tato činnost je realizována jak vědomě, tak nevědomě. Jedna z možností, kdy lidé mohou vědomě a smysluplně naplňovat svůj volný čas, mohou se realizovat, zakusit úspěch, rozvíjet své dovednosti, získávat nové kompetence a neposlední řadě i aktivně relaxovat, jsou zájmové kroužky.

1.1. Pojem zájmová činnost

Dříve než si představíme různé druhy pravidelné zájmové činnosti, musíme si vymežit termín „zájem“. Autorka knih o pedagogice volného času Jiřina Pávková charakterizuje zájem takto:

„Zájem souvisí s celkovým zaměřením osobnosti a lze jej obecně charakterizovat jako relativně stálou snahu zabývat se předmětem nebo činností, která jedince upoutává po stránce poznávací nebo citové. Termín zájem vyjadřuje relativně stálé zaměření osobnosti.“⁴ Zájmové činnosti jsou tedy jednotlivé aktivity, jež člověk vykonává cílevědomě, dobrovolně a s cílem uspokojit své individuální potřeby a zájmy.⁵

Mluvíme-li o „zájmové činnosti“, myslíme tím obvykle „pěstování a rozvíjení specifických sklonů, zájmů a koníčků“, přičemž pedagogický slovník rozlišuje zájmovou činnost jednak jako „součást neformálního vzdělávání“, a to v zařízeních pro výchovu mimo vyučování, anebo jako „informální vzdělávání“ při individuálních činnostech jednotlivců.⁶ Pedagogové jsou přesvědčeni, že zájmová činnost pomáhá člověku v jeho osobním růstu a orientaci ve společnosti.

Vedle přímého edukačního přínosu zájmové činnosti můžeme uvažovat o přínosu nepřímém – preventivním, kterým je předcházení sociálně-patologickým jevům. Účastník si často zvolí takovou zájmovou činnost, která u něj vyvolává nadšení a možnost hlubšího poznání, a tedy i další zájem o zvolenou odbornost. Mimoto může být zájmová činnost vhodným prostorem, v němž dítě nebo mladý člověk zakouší prožitek úspěchu. Osobní úspěch a uznání je jeden z důležitých faktorů, který účastníci od zájmových činností očekávají. Zvláště pokud se jedná o dítě, které v rámci formálního vzdělávání ve školním

⁴ HÁJEK, B.; HOFBAUER, B.; PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*, s. 164.

⁵ Srov. PÁVKOVÁ, J., et al. *Pedagogika volného času: Teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*, s. 92.

⁶ PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*, s. 306.

kolektivu příliš nevyvíká, tehdy je pro něj správně zvolená zájmová činnost často jedinou cestou, kde v rámci osobního vzdělávání může vyniknout.

1.2. Charakteristika zájmových kroužků

Pávková, Pavlíková a Hájek vnímají zájmovou činnost ve svém skriptu „Pedagogika volného času“ jako „cílevědomé aktivity zaměřené na uspokojování a rozvíjení individuálních potřeb, zájmů a schopností. Mají silný vliv na rozvoj osobnosti i správnou společenskou orientaci.“⁷

V němčině se pojem „zájmová činnost“ neuzívá. Setkáváme se však s také u nás známým pojmem „hobby“ – koníček. Německý pedagog Pöggeler vnímá koníček jako součást vzdělávání dospělých, tedy – převedeno do českého názvosloví – jako součást andragogiky: *„Koníček je činnost člověka, kterou upřednostňuje, která není jeho zaměstnáním, baví ho a je realizována ve volném čase.“*⁸

Zájmová činnost, při níž dochází k rozvoji, probouzení a usměrňování zájmu dítěte či jiného účastníka, se obvykle realizuje ve skupinách, tj. v zájmových útvarech. Zájmové činnosti mají většinou organizovanou formu s pevnou strukturou a vedením, ale mohou se realizovat i v neformálních skupinách, jako jsou např. sběratelé (*viz kap. 2.3.2.*)⁹

Vedoucími zájmových útvarů se stávají odborní a kvalifikovaní pedagogové nebo dobrovolníci, kteří často více než pedagogické dovednosti ovládají dovednosti odborné. Nebezpečím u těchto nadšenců postrádajících pedagogické znalosti a zásady může být fakt, že jejich nadšení pro zájmovou činnost, kterou realizují ve svém vlastním volném čase, nemusí vyvolat úspěch a nadšení u účastníků kroužků. Může dojít k jistému nepochopení a minutí se rozličných motivů a cílů vedoucího a účastníka kroužku. Velkým nebezpečím pro organizaci se pak může stát skutečnost, kdy vedoucímu kroužku nejde ani tak o edukační cíle, které mají zájmové kroužky naplňovat, ale spíše o to, že mu organizace, v níž kroužek vede, umožňuje realizaci jeho osobních zájmů, konkrétně jeho koníčku. Tehdy se pedagogický, výchovný a socializační cíl zájmových kroužků dostává do pozadí – a někdy může vymizet úplně.

Nabídka zájmové činnosti se stále mění podle poptávky a zájmu společnosti. Bylo by ovšem krátkozraké upnout se pouze na množství nabízených kroužků a opomenout tak

⁷ PÁVKOVÁ, J., et al. *Pedagogika volného času: Teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*, s. 92.

⁸ PÖGgeler, F., *Der Mensch in Mündigkeit und Reife: eine Anthropologie des Erwachsenen*, s. 154.

⁹ Srov. HÁJEK, B.; HOFBAUER, B.; PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*, s. 163.

důležitou věc, jako je kvalita a skladba jednotlivých kroužků. Je nutné odpovídat na nejnovější potřeby ve společnosti, trendy a zájmy, ale i možnosti a tradice.¹⁰ Musíme si uvědomit, že dítě díky zájmové činnosti rozvíjí svoji osobnost. Objevuje své zájmy, učí se tvořivosti, seberealizaci a vytrvalosti v návyku zabývat se – stejně jako dospělí – činnostmi, která mu bude v budoucnu přinášet uspokojení ze smysluplného využití volného času. Začátky a úspěchy v kroužku mohou odstartovat i budoucí profesní zaměření dítěte v dospělosti. Dobře zvolená a rozvíjená zájmová činnost v dětství, dospívání či produktivním věku se může stát důsledkem snazšího vypořádání se se syndromem „opuštěného hnízda“ v pozdějším věku. Lidé, kteří v pozdějším věku zůstávají sami s velkým množstvím volného času, se navracejí k činnostem, které je dříve naplňovaly a rozvíjely. Volný čas těchto lidí tak opět získává své smysluplné naplnění.

1.3. Dělení zájmových kroužků

Rodiče žijící ve větších městech se při výběru zájmového kroužku pro své děti setkávají obvykle s bohatou nabídkou nejrůznějších zájmových činností. Často musí řešit dilema, kterou organizaci pro své dítě zvolit, a snaží se pochopitelně najít tu „nejlepší“. Dalším dilematem pro rodiče je, zda mají dítě ponechat v jedné budově školy, a využít tak možnosti nabízených kroužků školou, či navštěvovat jeden z mnoha kroužků v Domě dětí a mládeže (dále DDM), anebo svěřit dítě do rukou kvalifikovaného trenéra ve sportovním klubu či v jiné komerční nebo vzdělávací organizaci. Abychom se lépe orientovali v různorodé nabídce zájmových kroužků, rozdělíme si je dle obvyklých kritérií.

1.3.1. Kategorizace

Dělení zájmové činnosti v DDM bylo převzato z teorie a praxe před r. 1989. Ze soudobé české literatury se k ní vyjadřují pouze dva zdroje. Jsou to jednak starší směrnice MŠMT pro zájmové vzdělávání,¹¹ a pak knihy Jiřiny Pávkové a kol. Na základě těchto zdrojů rozdělujeme zájmové činnosti podle obsahu a organizační formy. Pávková ještě přidává následující kritéria:

¹⁰ Srov. HÁJEK, B.; HOFBAUER, B.; PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*, s. 165.

¹¹ Jedná se o vyhlášku MŠMT ČR č. 432/1992 Sb., o zájmovém vzdělávání, a o navazující metodické pokyny, jako byl např. Metodický pokyn MŠMT ČR čj. 28 089/98-51 k činnosti a zásadám financování a hospodaření středisek pro volný čas dětí a mládeže. Tyto metodické pokyny ztratily svou závaznost novým školským zákonem (č. 561/2004 Sb.). V návaznosti na tento zákon vznikla nová vyhláška o zájmovém vzdělávání č. 74/2005 Sb.

a) Úroveň činnosti

Na základě zapojení účastníka do kroužku a míry jeho činnosti rozlišujeme *aktivní* (*produktivní*) a *receptivní* činnost. Aktivní (produktivní) činností pak rozumíme činnost, při které je sám účastník v rámci daného kroužku plně aktivní – např. hra na kytaru v rámci kytarového kroužku.

Naopak receptivní činnost je chápána jako činnost, kdy účastník pasivně vnímá daný předmět zájmu – např. sledování filmu v rámci filmového klubu. U pasivní (receptivní) činnosti je nebezpečí sklouznutí ke konzumnímu vnímání – prožívání zájmové činnosti. Často se stává, že se tyto dvě činnosti prolínají a doplňují, což může naopak účastníkovi v dané aktivitě přinášet jistou pestrost a obohacení.¹²

b) Intenzita zájmu

Na základě intenzity, s jakou prožívá účastník danou aktivitu, můžeme rozdělit zájmy *hluboké* a *povrchní*. Hluboké zájmy jsou převážně podmíněny vynaložením většího úsilí a zapálení se pro danou věc. Tento hluboký zájem o konkrétní zájmovou činnost často přináší hlubší zážitky, zdokonalení se v odbornosti a obohacení v citovém životě.¹³ S hlubším prožíváním dané zájmové činnosti je spojena i zvyšující se kvalita. Díky těmto pozitivním aspektům je účastník své zájmové činnosti věrnější, je v ní vytrvalejší a zůstává s ní spojen na delší časový úsek.

c) Časové trvání

Zájmovou činnost můžeme dělit také podle časového trvání na činnost *krátkodobou*, *dočasnou*, *přechodnou* a *trvalou*. Časové trvání jednotlivých činností může být dáno možnostmi organizace nebo možnostmi a zájmem účastníků. Na základě osobnostního vývoje a zrání účastníka se může ukázat, že stávající časové rozvržení činnosti už není vyhovující. Vždy záleží, na jakém vývojovém stupni se účastník nachází.¹⁴

¹² Srov. HÁJEK, B.; HOFBAUER, B.; PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*, s. 166.

¹³ Srov. Tamtéž, s. 167.

¹⁴ Srov. Tamtéž, s. 167.

d) Koncentrace

Pávková, Pavlíková a Hájek rozlišují zájmy „jednostranné“ a „mnohostranné“. Upozorňují však na to, že nelze „prohlásit mnohostranné zájmy za povrchní a jednostranné zájmy za hluboké“.¹⁵

e) Společenské normy

V této kategorii rozlišujeme zájmovou činnost tzv. *žádoucí* a *nežádoucí*. Žádoucí zájmová činnost je taková činnost, která je vnímána většinou společností jako hodnotná, vede k rozvoji osobnosti, talentu a aktivnímu životnímu stylu. Naopak nežádoucí zájmová činnost je neslučitelná s obecnými či právními předpisy dané společností – např. kroužek, jehož náplní je ilegální stahování filmů.¹⁶

f) Obsah

Mezi základní a tradiční rozdělení zájmové činnosti bezpochyby patří rozdělení podle obsahu. *Společensko-vědní* – rozšiřují poznatky všeobecně společenských, jazykových, historických, folklórních, sběratelství... aj. *Pracovně-technické* – rozvíjejí zručnost, představivost, konstrukční a technické uvažování účastníka. Jsou to převážně kroužky modelářské, elektrotechnické, radiotechnické a další. *Přírodovědně-ekologické* – rozvíjejí vztah účastníků k přírodnímu prostředí, ekologii a přírodním vědám, objevují tajemství a krásu přírody a vybízejí k její ochraně. *Esteticko-výchovné* – pracují s tvořivostí, představivostí a kreativitou účastníků. Nedílnou součástí je i rozvoj emocionální části účastníka, a to formou kroužků výtvarných, dramatických, keramických, tanečních, hudebních aj. *Tělovýchovně-sportovní* – pracují na udržování a zvyšování fyzické zdatnosti účastníka, podporují zdravý životní styl a pohyb. Účastník sportovních kroužků je veden k sebepoznání, toleranci a smyslu pro fair play. Nebezpečí u těchto činností může být přílišné až nezdravé soutěžení mezi účastníky související s přetěžováním svých sil, agresivitou a zneužíváním anabolik. *Turistické* – jedná se o činnosti propojující přírodovědné, společenskovední a sportovní prvky. Mezi nové a nejrychleji se rozvíjející zájmy patří zájmové činnosti využívající osobního počítače (PC). Jsou to činnosti, které vedou k logickému uvažování při programování a celkovému využívání medií ve prospěch osobnostního rozvoje účastníka. Bohužel typy těchto zájmových činností mají nejbliže

¹⁵ PÁVKOVÁ, J., et al. *Pedagogika volného času: Teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*, s. 93.

¹⁶ Srov. Tamtéž.

k pasivnímu (sedavému) způsobu trávení volného času s nebezpečím návyku na tzv. virtuální drogu.¹⁷

1.3.2. Organizační forma

Zájmovou činnost můžeme dělit nejen dle kategorizace představené v předchozí kapitole, ale i na základě jejího organizačního rámce. Z hlediska organizační formy rozlišujeme několik kritérií, jako je např. pravidelnost, tj. zda se jedná o činnost *pravidelnou* (zájmové kroužky) nebo *příležitostnou* (soutěže, expedice, výlety), *počet účastníků*, *míru závaznosti* (organizovanosti) atd.

Zájmová činnost *skupinová* probíhá v rámci zájmového kroužku, kde se více účastníkům se stejným zájmem věnuje zpravidla jeden vedoucí. Opakem skupinové činnosti je *individuální* uspokojování zájmů v rámci nabízené bohaté nabídky spontánních aktivit. Specifická je činnost, která je organizována tzv. *hromadnou formou* (festivaly, slavnosti, olympiády).¹⁸ Podle stupně organizovanosti, k níž v dané aktivitě dochází, dělíme zájmovou činnost na *organizovanou*, *spontánní a otevřenou*. V rámci zájmových kroužků dochází také často k činnosti s *charakterem výuky*.¹⁹

Pokud budeme hovořit o *pravidelné činnosti* s pevnou skupinovou strukturou, bude se jednat o zájmové kroužky, soubory, kluby, oddíly a kurzy. V této činnosti je zajištěno systematické odborné, výchovné a sociální doprovázení účastníků vedoucím. Se skupinou se dá lépe, cílevědoměji a dlouhodoběji pracovat.

Pokud je účastníkovi danou organizací materiálně a prostorově umožněno rozvíjet svoji zájmovou činnost bez systematického doprovázení, např. skatepark, školní hřiště, volný internet, zkušebna, posilovna, ale i knihovna aj., jedná se o *spontánní činnost*. Pokud by přitom byli uživatelé skutečně ponecháni jen „sami sobě“, nelze s nimi systematicky pracovat a rozvíjet jejich zájem a osobnost.²⁰ Prakticky se ovšem mezi tzv. spontánní činnosti řadí volně přístupné (otevřené, nízkoprahové) nabídky, které mohou mít výchovný potenciál. Takovou *otevřenou* činnost často nabízejí zařízení tzv. nízkoprahového charakteru. Tato zařízení umožňují díky svému provozu účastníkovi přijít a odejít dle svého uvážení. Navštěvované prostory se často stávají nejen místem, kde se rozvíjí jeho osobní zájem, ale i místem setkání s přáteli či lidmi se stejným zájmem.

¹⁷ Srov. HÁJEK, B.; HOFBAUER, B.; PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*, s. 168.

¹⁸ Srov. Tamtéž.

¹⁹ Srov. Tamtéž.

²⁰ Srov. PÁVKOVÁ, J., et al. *Pedagogika volného času: Teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*, s. 99.

1.4. Pravidelná zájmová činnost

Pravidelná zájmová činnost sleduje individuální rozvoj účastníka, jenž je úzce spjat s danou veřejně prospěšnou a tvůrčí činností skupiny.²¹ Tyto zájmové útvary, které tvoří uzavřená skupina, spojuje stejný zájem a jsou systematicky doprovázeny, dělíme hlouběji do několika skupin, podle formy setkávání:

Kroužek – jedná se o menší zájmový útvar s činností směřovanou k obohacení členů kroužku, pracuje na systematickém doprovázení a s vnitřním životem skupiny. V těchto kroužcích díky počtu a společnému zájmu zpravidla vznikají určité osobní vazby a vztahy.

Soubor – jedná se zpravidla o větší skupinový útvar než kroužek s pevnější strukturou. Činnost souboru je směřována k veřejné prezentaci svých výsledků.

Klub – převládá zde volnější organizační struktura. Účastníci mají sklony k receptivní činnosti zájmového útvaru. Označení *klub* není vždy jednoznačné, lze jej chápat jako užší, neformální skupinu lidí se stejným zájmem (např. fanklub skupiny Elán) nebo také jako označení místa setkávání – klub (klubovna) –, které účastníky spojuje.

Oddíl – označení *oddíl* se užívá výjimečně u sportovních či turistických zájmových útvarů. Často jsou oddíly součástí větší organizace a vykazují organizační prvky kroužku, např. skautský oddíl.

Kurz – je útvar s vymezenou délkou trvání (kratší než jeden rok). Hlavní činností kurzů je osvojení si určité odbornosti, vědomostí či dovedností. Jednotlivé kurzy na sebe mohou navazovat, a tak vytvářet větší celek jedné odbornosti.²² „Forma kurzu předpokládá primární zaměření na obsah a dosažení výsledku. Jde tedy převážně o vzdělávací aktivitu, která je charakteristická spíše pro vzdělávání dospělých.“²³

1.5. Subjekty nabízející zájmovou činnost

Byť jsme si podrobně na předchozích řádcích rozdělili a charakterizovali různé formy zájmové činnosti, ve výsledku vždy záleží na dané organizaci, jak danou zájmovou činnost bude prezentovat a realizovat.

Pro naše účely si můžeme tyto organizace nabízející zájmovou činnost v ČR rozdělit do následujících 8 skupin:

- školní družiny a kluby

²¹ Srov. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*, s. 72.

²² Srov. HÁJEK, B.; HOFBAUER, B.; PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*, s. 169.

²³ Srov. Příloha k Metodickému pokynu MŠMT ČR čj. 28 089/98-51 k činnosti a zásadám financování a hospodaření středisek pro volný čas dětí a mládeže.

- střediska pro volný čas dětí a mládeže (DDM)
- domovy mládeže
- dětské domovy
- základní umělecké a jazykové školy
- občanské iniciativy – sdružení, tělovýchovné a sportovní organizace
- církevní instituce
- komerční zařízení²⁴

1.6. Shrnutí

V této obsáhlé kapitole jsme si představili jednu z možností, jak může člověk smysluplně vyplňovat svůj volný čas. Dotkli jsme se pojmu zájmová činnost, kterou jsme si představili z pohledu několika autorů zabývajících se touto problematikou. Velká část této kapitoly pak patřila rozdělení, kategorizaci a charakteristice jednotlivých zájmových činností.

Z důvodů našeho dalšího „bádání“ jsme se rozhodli představit čtenáři ještě jedno rozdělení, a to konkrétně pravidelné zájmové činnosti, o kterém se odborní autoři nezmiňují. Společně s pedagogem volného času M. Kaplánkem se domníváme, že dalším rozdělením pravidelné zájmové činnosti je rozdělení na základě *cílového zaměření*. Toto rozdělení čtenáři nabídneme a více ozřejmíme v následujících kapitolách.

²⁴ Srov. PÁVKOVÁ, J., et al. *Pedagogika volného času: Teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*, s. 43.

2. CÍLOVÉ ZAMĚŘENÍ

Jak jsme již předeslali ve shrnutí předchozí kapitoly, naším cílem je čtenáři představit další alternativu, jak můžeme pravidelnou zájmovou činnost dělit, a to podle cílového zaměření. Co to jsou cíle, kdo je určuje a proč? Je rozdíl mezi cíli formálního a neformálního vzdělávání? A jaké tedy jsou cíle, které má zájmová činnost naplňovat? Tyto a další otázky si budeme klást v následujících kapitolách.

2.1. Charakteristika cílů

Aby naše lidské snažení bylo vždy správně a smysluplně využito, stanovujeme si cíle. Tyto pak můžeme obecně chápat jako „něco“, čeho chceme dosáhnout, jedná se o určitý výstup našeho snažení a činnosti. Cíle si ovšem nestanovujeme jen my sami. Často musíme přijmout cíle předem definované a určené nějakou autoritou, společností či organizací. Tyto cíle jsou pak pro nás závazné a je nutné, abychom se maximálně snažili těchto cílů dosáhnout. Na základě obecných cílů si stanovujeme cíle konkrétní. Při definování konkrétních cílů bychom měli mít vždy na paměti základní zásady pro jejich stanovení. Takové cíle by měly být:

- *měřitelné (s kvantitativně stanovenými cíli)*
- *dosažitelné*
- *realistické (jsou k dispozici dostatečné zdroje?)*
- *termínované (časově omezené)*²⁵

2.2. Formální vzdělávání

Mezi základní organizované a institucionalizované edukační prostředí, ve kterém dochází k plánované a cílevědomé edukaci (vzdělávání a výchova), patří jistě školní prostředí. Školní docházka, která je státem stanovena jako povinná, bývá pro děti – žáky – často prvním místem, kde se setkávají s pravidelným, cílevědomým a systematickým vzděláváním.

Břetislav Hofbauer vnímá formální výchovu v rámci tohoto institucionalizovaného vzdělávání komplexněji – jako systém několika aktivit uskutečňovaných ve školách nebo v odborných vzdělávacích zařízeních. Toto formální vzdělávání a výchova jsou zajišťovány

²⁵ *Klíčení – rosteme s dětmi* [online]. [cit. 16. března 2011]. Dostupné na WWW: <<http://www.kliceni.cz/index.php?loc=019>> .

nebo podporovány státem, jsou věkově odstupňovány od základního po vysokoškolské vzdělání a zakončeny dokladem o absolvování.²⁶

Vzdělávací cíle, které si škola a školské zařízení stanovují, se uskutečňují podle školních vzdělávacích programů (dále ŠVP). Tento dokument daný školským zákonem je pro ně povinný a závazný. Osnovou pro tvorbu ŠVP jednotlivých typů škol jsou státem vydávané rámcové vzdělávací programy. Pro střediska volného času žádný rámcový vzdělávací program vydán není, existuje pouze metodika pro tvoření ŠVP středisek volného času. ŠVP je veřejný dokument, do kterého může každý nahlížet a pořizovat si z něj výpisky.²⁷

ŠVP můžeme jistě chápat jak zdroj cílů v rámci formálního vzdělávání. Ale daleko širší cíle, než jsou cíle v rámci jednotlivých ŠVP, jsou cíle stanovené v celostátním dokumentu vzdělávací politiky České republiky, v tzv. „Bílé knize“. Tento rozsáhlý programový dokument vytyčil úlohu školy takto:

„Úlohou školy bude poskytnout systematickou a vyváženou strukturu základních pojmů a vztahů, které umožní zařazovat informace do smysluplného kontextu vědění i životní praxe. Půjde o vyváženost poznatkového základu kurikula, rozvoje kompetencí i osvojování postojů a hodnot. Bude prohloubena vzájemná provázanost mezi cíli, obsahem vzdělávání a kompetencemi, důraz bude kladen na získání klíčových kompetencí.“²⁸

Cíle jsou zde formulovány jako klíčové kompetence, „tj. vstupní vědomosti rozvinuté do schopností a převedené či ověřované praktickými dovednostmi, popř. vyúsťující do postojů. Jsou definovány jako obecně přenositelné a použitelné soubory kvalit osobnosti, které každý člověk potřebuje k tomu, aby mohl plnohodnotně žít v současném světě.“²⁹

Formální vzdělávání je v rozvoji mladého člověka velmi důležité a nezastupitelné, neboť v něm získává základní vědomosti a dovednosti, bez kterých se v civilizované společnosti neobejde. Tyto přijaté kompetence se pro něj stávají jedním ze základních kamenů při budování své osobnosti a později i profesního života.

Z těchto důvodů je kladen velký důraz na jednotlivé cíle formálního vzdělávání a jejich realizaci. Dalším státním dokumentem stanovujícím tyto cíle v českém školství jsou tzv. standardy základního vzdělávání:

²⁶ Srov. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*, s. 18.

²⁷ Srov. HÁJEK, B.; HOFBAUER, B.; PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*, s. 155.

²⁸ MŠMT, Národní program rozvoje vzdělávání v České republice – Bílá kniha, s. 38.

²⁹ HÁJEK, B.; HOFBAUER, B.; PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*, s. 156.

„V souladu s všeobecnými záměry školské politiky, formujícími se postupně v procesu transformace naší vzdělávací soustavy, se očekává, že v průběhu povinné školní docházky získají žáci základy kvalitního, funkčního a moderního všeobecného vzdělání v rozsahu jejich potřeb, předpokladů a možností, že se bude kultivovat jejich osobnost po stránce rozumové, emocionální i volní, že se bude rozvíjet jejich tělesná zdatnost a pohyblivost, že budou uvedeni do základních životních, duchovních a mravních hodnot, že získají orientaci v sobě samém i v další životní dráze.“³⁰

Na základě těchto a mnoha jiných dokumentů, které zde z důvodů množství a různých pohledů nejsou uvedeny, by se čtenáři mohlo zdát, že cílů formálního vzdělávání je dostatek a jsou pevně stanoveny a definovány. Opak je pravdou – nutno si uvědomit, že školní edukační prostředí je tvořeno lidmi a pro lidi, proto se stále vyvíjí a mění na základě různých požadavků a postojů společnosti.

Představy o školství a o tom, jakou má mít škola roli, se velmi různí. Společnost hledá rovnováhu mezi uchováním poznání, jež uskutečnila minulá generace, a mezi novým poznáním a výzvou, která stojí před generací novou. Škola má děti naučit, jak věci dělali jejich rodiče, i to, co jejich rodiče neznali. Je nutné zachovat jistou návaznost na minulost a kulturu – posláním školy je zachovávat i měnit život společnosti.³¹

2.3. Neformální vzdělávání

Doplněním formálního vzdělávání, které jsme si nyní představili a lépe charakterizovali, je vzdělávání neformální. Pedagogický slovník je definuje takto: „Organizované, systematické vzdělávání, realizované mimo formální vzdělávací systém. Poskytuje vzdělávání pro určité skupiny populace, dospělé i děti ve vybraných typech, formách a obsahových oblastech a je organizováno různými institucemi.“³²

Rozdíl mezi formálním a neformálním vzděláváním vnímají autoři knihy *Pedagogika volného času* asi v těchto následujících bodech:

- Oproti školní docházce není přítomnost a činnost účastníků v zájmových útvarech společensky ani legislativně dána jako povinná. Jde o samostatné a dobrovolné rozhodnutí účastníka.
- Program jednotlivých zájmových útvarů je dán spíše úrovní zájmu než pevnými

³⁰ Standard základního vzdělávání [online]. Praha: MŠMT, 1995 [cit. 15. března 2011]. Dostupné na WWW: <http://aplikace.msmt.cz/HTM/Standard_ZV.htm>.

³¹ Srov. KALHOUS, Z., et al. *Školní didaktika*, s. 122.

³² PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*, s. 136.

osnovami, jako je tomu ve školních učebních osnovách. Je zde prostor pro individuální přístup a tempo.

- Časová volnost umožňuje organizaci využít různé formy a metody činností.
- Na základě předchozího bodu je možné využít nejen rozmanitost časovou, ale i prostorovou. Zvláště v těch případech, kdy evidentně podporuje a napomáhá k lepšímu rozvoji dané činnosti.³³

Ačkoli nám představené rozdíly mezi formálním a neformálním vzděláváním mohou připadat markantní, společné pro oba typy vzdělávání je předchozí stanovení cílů. Na problematiku cílů se můžeme dívat jak z hlediska účastníka, tak z hlediska pracovníka zařízení. Na jedné straně si cíle v neformálním vzdělávání stanovuje sám účastník na základě své motivace a očekávání, se kterou se rozhodl danou činnost realizovat. Na druhé straně má své cíle jak organizace, která činnost zabezpečuje, tak i její pracovníci. Cíle organizace navazují na její základní poslání a jsou vyjádřeny jak v ŠVP (nebo jiném programovém dokumentu), tak i ve vnitřních dokumentech organizace. Konkrétní dílčí cíle zájmového útvaru obvykle stanovuje sám pedagog – vedoucí zájmové činnosti –, který oproti formálnímu vzdělávání není „svázan“ školními osnovami. Může tak lépe reagovat na podněty účastníků a individuálně přizpůsobit tempo a náplň jednotlivých aktivit. Cíle stanovené vedoucím musí být správně metodicky připraveny k realizaci, neboť je důležité si uvědomit, že jedna z důležitých vlastností neformálního vzdělávání, tj. i pravidelné zájmové činnosti, je *dobrovolnost*. Kromě cílů, které si stanovuje sama organizace, pedagog nebo samotný účastník zájmové činnosti, je již několik let stanoven „státní“ cíl, stejně jako tomu bylo u formálního vzdělávání.

Bílá kniha stanovuje obecné cíle neformálního vzdělávání takto: mají plnit funkci „...výchovnou, vzdělávací, kulturní, zdravotní (regenerační a relaxační), sociální a preventivní. Vede účastníky k seberealizaci a sebepoznávání, objevování vlastních schopností a jejich rozvíjení. Tím se podílí na kultivaci osobnosti, na rozvoji talentů a vede k vytváření a utužování sociálních vztahů a vazeb.“³⁴

Na základě těchto státem stanovených cílů je zřejmé, že i přes veškeré rozdíly mezi formálním a neformálním vzděláváním existují průsečíky, kde se tyto dvě formy vzdělávání spojují, a to konkrétně v některých cílech: *výchovných, vzdělávacích a sociálních*.

³³ Srov. PÁVKOVÁ, J., et al. *Pedagogika volného času: Teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*, s. 99.

³⁴ MŠMT, Národní program rozvoje vzdělávání v České republice – Bílá kniha, s. 54.

2.3.1. Výchovný cíl

V rámci formálního a neformálního vzdělávání dochází skrze autoritu pedagoga a edukační prostředí k ovlivňování osobnosti účastníka zájmové činnosti nebo žáka v rámci školní výchovy. Toto ovlivňování může být velmi důležité v budoucím osobním rozvoji člověka. Zvláště dítě a mladý člověk je velmi citlivý a vnímavý na vnější projevy autority. Často velmi rychle odhalí, kdy se autorita (dospělý) nechová autenticky (opravdově) – nemluví pravdu, své emoce jen hraje a předstírá, prožívá vnitřní rozpor atd. Lidé jsou nejvíce vnímaví na projevy autenticity tam, kde jsou budovány a prožívány různé vztahy. U dětí a mladých to jsou nejčastěji vztahy s vrstevníky, spolužáky, rodiči a vychovateli.

Děti a mladí lidé si v tomto období utvářejí vlastní pohled na svět a často hledají vzory, ke kterým by mohli vzhlížet. Pokud se s takovou osobností setkají, může je ovlivnit do té míry, že si řeknou: „Chci být jako on!“. Mluvíme zde o vytváření vztahu mezi žákem / účastníkem zájmové činnosti a pedagogem / vedoucím. Pokud je tento vztah budován s dobrým úmyslem a v rámci předem definovaných hranic, stává se obohacením nejen pro žáka či účastníka zájmové činnosti, ale i pro pedagoga a vedoucího. Tento dobrý a zdravý vztah se z důvodu menšího počtu účastníků ve skupině nebo dokonce při práci s jednotlivcem lépe realizuje v zájmové činnosti než ve formálním vzdělávání. Pedagogická činnost je v zájmové činnosti uvolněnější a pro budování vzájemných vztahů otevřenější (*viz rozdíly formálního a neformálního vzdělávání, kap. 2.3.*).

Pro zdravou psychohygienu a osobní rozvoj člověka je důležité zakusit úspěch, pocit uspokojení, možnost seberealizace a přiměřeného sebehodnocení.³⁵ Stejně jako je tomu ve formálním vzdělávání, také v neformálním vzdělávání je nutné pro naplnění výchovného cíle dodržovat jisté pedagogické postupy. Je žádoucí, aby i zde byli účastníci zájmové činnosti odměňováni, oceňováni a hodnoceni – vede to nejen k reflexi činnosti, ale i k další motivaci. Z těch zdatnějších je možné později přenesením jisté míry zodpovědnosti učinit asistenty, kteří se podílejí na přípravě nebo realizaci činnosti a mohou například pomáhat méně zdatným účastníkům. To jistě vede k osvojování si základních dovedností celospolečenského chování, tj. např. pomáhat druhým.

K tomu, abychom mohli být svědky správného „vychovávání“ (působení na jedince), je nutné nejen mít odborné pedagogické, psychologické a další znalosti, ale mezi důležité faktory patří také výchovné prostředí s jistou dávkou důvěry všech zúčastněných v tomto procesu.

³⁵ Srov. PÁVKOVÁ, J., et al. *Pedagogika volného času: Teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*, s. 40.

Ovšem mezi nejdůležitější „výchovné pilíře“ patří bezpochyby individualita a jedinečnost každého účastníka. Pokud se „vychovávacímu“ podaří s důvěrou dostat tak blízko k účastníkovi, že pochopí jeho situaci, ve které se nachází (prostředí rodinné, vztahové, emocionální a další), tehdy může s profesionální citlivostí a rozvahou účastníka – dítě či mladého člověka – doprovázet na jeho životní cestě, tj. být pro něj vzorem, dávat dobrý příklad, doporučení, dobře jej motivovat, podněcovat atd. Často je lepší a důležitější, když vychovávaný tyto hodnoty a rady u vychovatele v praxi vidí, cítí a osobně se s nimi setkává, než když o nich jen slyší.

V případech, kdy to vyžaduje situace, je namíste pracovat nejen s účastníkem, ale cíleně do jeho výchovy zapojit i jeho rodinu, neboť rodina je první místo, kde se člověk s výchovou setkává a má na něj často největší vliv. Ale i zde musíme mít stále na paměti, že výchova je proces dobrovolný a jakýkoliv nátlak či autoritářství ze strany vychovatele a pedagoga se setká jen s odporem a nechutí.

Italský kněz a vychovatel Giovanni Bosco – sv. Jan Bosko – (1815 – 1888) používal ve výchově dospívajících zejména nedirektivní výchovné metody, založené na osobním vztahu vychovatele a vychovávaného. Pro ilustraci si zde uvedeme dvě z nich. Jednalo se o tzv. „slůvko do ouška“. Jan Bosko často procházel kolem mladých, zastavil se a některému z nich něco pošeptal. Jednalo se o krátké povzbuzení, doporučení, ale někdy i pokárání a napomenutí, které patřilo pouze tomu dotčenému. Vždy ale bylo aktuální a osobní, myšleno v otcovském a přátelském duchu. Vychovatel Jan Bosko znal „životní příběh“ – situaci – každého chlapce, jen tak mohlo „slůvko do ouška“ být pro mladého člověka přínosné a mohlo mu pomoci v jeho osobním růstu. Jan Bosko byl přesvědčen, že: *„v každém mladém člověku, byť by na tom byl sebehůř, se skrývá bod přístupný k dobrému; první povinností vychovatele je tento bod, tuto citlivou strunu srdce, nalézt a využít.“*³⁶ V doprovázení každého člověka je velmi důležitý osobní rozhovor. Zvláště pak v dnešní době, kdy mladí o sobě moc nemluví, nebo naopak často pociťují málo možností k osobnímu rozhovoru se starším člověkem, ať už rodičem, příbuzným, vzorem nebo vychovatelem.

Pokud předchozí výchovný prostředek byl individuální, pak naopak „večerní slůvko“ byl výchovný nástroj „hromadný“. Toto večerní slůvko patřilo těm, kteří byli ubytovaní v internátu. Jan Bosko využíval chvíle večerního shromáždění k všeobecnému povzbuzení, shrnutí a reflexe dne, upozornění, ale pokud to situace vyžadovala, tak i k pokárání. To ovšem dělal, jako dobrý vychovatel, jen velmi nerad a s lítostí.

³⁶ BOSCO, T.; NANNI, C. *Dej mi duše: Salesiánská tradice*, s. 134.

Nikdy ale netrestal a nekáral provinilce před ostatními. Často vyprávěl svým chlapcům poučné příběhy. Byl to okamžik, kdy mohl jako vychovatel nabídnout nový „směr“ tak, aby z nich vyrostli dobří lidé a občané. Vychovatelé v salesiánských střediscích mládeže a dalších dílech se snaží tyto výchovné modely – nástroje – uplatňovat i dnes v 21. stol. Tyto dvě výchovné metody práce s jednotlivcem a skupinou jsou aktuální i dnes a je možné je po adaptaci v daném edukačním prostředí uplatňovat jak ve formálním, tak i v neformálním vzdělávání.

Dobry vychovatel má vždy na mysli dobro daného účastníka / žáka. Vychovatel rozhodně není demagog, člověk s autoritářskými sklony, nevyrovnaný, hodnotově a citově prázdný. Rodiče by naopak měli vychovatele a pedagogy podpořit svojí spoluprací, důvěrou, respektem a úctou, a společně se tak podílet na vytváření podnětného výchovného prostředí.

2.3.2. Vzdělávací cíl

Vzdělávání patří mezi základní práva člověka v civilizované společnosti zakotvené v ústavě státu. Tím se určuje nejen nárok na vzdělávání, ale i jeho důležitost a vážnost. Vzdělávání se tak stalo obecným jevem v životě člověka i celé společnosti a nezbytnou součástí veškerého společenského a hospodářského života propojujícím veškeré životní fáze člověka jako jedince.³⁷ Po výchově je vzdělávání proces, který v životě člověka nikdy nekončí a je jeho součástí po celý jeho život.³⁸

Investice do vzdělávání je těžko vyčíslitelná. Nutno si ale uvědomit, že vzdělávání patří mezi základní stavební kameny nejen mladého člověka, který bude později z tohoto vzdělávání těžit v podobě zajišťování sebe a své rodiny, ale jedná se o investici, ze které bude těžit i společnost a stát. *„Cíle vzdělávání musí být proto odvozovány jak z individuálních, tak i společenských potřeb. Vzdělávání se nevztahuje jen k vědě a poznávání, tedy k rozvíjení rozumových schopností, ale i k osvojování si sociálních a dalších dovedností, duchovních, morálních a estetických hodnot a žádoucích vztahů k ostatním lidem i ke společnosti jako celku, k emocionálnímu a volnému rozvoji, v neposlední řadě pak ke schopnosti uplatnit se v měnících se podmínkách zaměstnanosti, a tím i na trhu práce.“*³⁹

Na základě pevně stanoveného edukačního prostředí v českém školství je zřejmé, že vzdělávací cíle budou jistě více zastoupeny ve formálním vzdělávání než neformálním.

³⁷ Srov. MŠMT, Národní program rozvoje vzdělávání v České republice – Bílá kniha, s 14.

³⁸ Srov. PÁVKOVÁ, J., et al. *Pedagogika volného času: Teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*, s. 42.

³⁹ MŠMT, Národní program rozvoje vzdělávání v České republice – Bílá kniha, s 14.

Ale i zde hovoříme o průsečíku, tj. vzdělávací cíle jsou obsaženy jak ve formálním, tak i neformálním vzdělávání.

Zatímco formální vzdělávání nám nabízí pevnější a jasnější struktury, kde se žák setkává s již „hotovými“ teoretickými základy a nemá díky pevným osnovám moc možností k uvedení těchto dovedností do praxe, a to konkrétně na půdě školy, v neformálním vzdělávání je tomu opak. Zde je ponechán patřičně větší prostor pro uvádění teorie v praxi. V bezprostřední praktické činnosti nebo dokonce na základě „objevování“ získává účastník nové teoretické poznatky a zkušenosti, které může propojit s již přijatými školními poznatky, a tak lépe porozumět daným skutečnostem.

Cíle ve formálním vzdělávání jsou dány různými dokumenty (Bílá kniha, ŠVP, RVP, osnovy atd.) a samotným pedagogem na základě osnov, které si připraví. Opakem toho je neformální vzdělávání, kde si vzdělávací cíle do jisté míry stanovuje sám účastník už tím, do jaké zájmové činnosti se na základě své motivace přihlásí. Vedoucí kroužku při stanovení jednotlivých cílů pak hledá průsečík těmito cíli.

Pedagog svázaný školními osnovami pracuje se vzdělávacím cílem tak, že jej má na mysli a domýšlí jej vzhledem k žákům. Tyto cíle pak u žáků aktivizuje tak, aby je přijali a mluvili o nich. Na základě aktivizace svého úsilí mohou žáci dosáhnout konkrétní výsledky vzdělávacího cíle.⁴⁰

V rámci neformálního vzdělávání si účastník na základě jednotlivé zájmové činnosti osvojuje nové znalosti, praktické dovednosti a návyky, které jej obohacují a rozšiřují jeho schopnosti (manuální, verbální, intelektuální atd.). *„Na základě praktických činností a zkušeností si mladí lidé vytvářejí vlastní názor na život a na svět.“*⁴¹ Tehdy můžeme hovořit nejen o rozvíjení talentu či zájmu, ale z celkového hlediska o celoživotním vzdělávání. Veškeré nové informace, kompetence, dovednosti a vědomosti přijaté v rámci formálního i neformálního vzdělávání pomáhají mladým lidem v rozhodování a hledání svého budoucího povolání. Pedagogové a vedoucí by proto měli dobře znát dobu (situaci), ve které se jako společnost nacházíme a patřičně na ni reagovat tak, aby své svěřence dokázali na tuto dobu i po stránce vzdělávací správně připravit a vybavit. V rámci formálního vzdělávání se jedná o nové informace a fakta, v rámci neformálního vzdělávání pak reagovat na aktuální poptávku zájmové činnosti a přání vycházejících z potřeb dětí a mládeže.

⁴⁰ Srov. HELUS, Z. Sociální psychologie pro pedagogy, s. 211.

⁴¹ PÁVKOVÁ, J., et al. *Pedagogika volného času: Teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*, s. 40.

2.3.3. Sociální cíl

Nové informace, dovednosti a znalosti se dají předávat anonymně, ale stále platí, že vztah je jediný způsob, jak je možné předat hodnoty a postoje.⁴² Tento vztah se realizuje na prvním místě v rodinném prostředí – klimatu, dále pak na půdě škol, v zařízeních, ve kterých dochází k edukaci, a v neposlední řadě to jistě je i přirozené prostředí, kde se děti a mládež nacházejí (party, vrstevnické skupiny). Místům, v nichž dochází k vytváření a prohlubování různých vztahů a sociálních vazeb, pak můžeme říkat sociální prostředí. Toto sociální prostředí se skládá z několika základních prvků, jako jsou např. komunikace, důvěra, možnost seberealizace, přijetí, participace atd. Zdravé sociální prostředí s dobrým sociálním klimatem může člověku pomoci v jeho celkovém rozvoji a působit tak preventivně proti případným sociálně-patologickým jevům.

„Vždy jde o to poskytnout mladému člověku bezpečné místo a pomoci mu spojit budování své identity a osvojování různých sociálních rolí s „něčím větším“, než je on sám.“

⁴³ Zájmovou činnost je vždy nejlépe realizovat s přáteli nebo jinou skupinou, kde má účastník své místo a je v kolektivu přijímán. Každý z účastníků má v daném kolektivu své místo.

Samotný kolektiv, pokud je „zdravý“, může svého člena formovat a vychovávat, a to pozitivně či negativně. Pedagog – vedoucí – se stává iniciátorem a moderátorem skupiny, ovšem i zde platí profesionální přístup vychovatele, který pozná správný okamžik, kdy je vhodné se stáhnout a nechat aktivitu na členech dané skupiny a pouze je z povzdálí „pozorovat“ a usměrňovat.

Uvedli jsme, že prvním sociálním prostředím, se kterým se dítě setkává, je rodina. Bohužel nejsou dnes již výjimkou účastníci – žáci, kteří přicházejí z neúplných, rozpadajících se, méně podmětných, konfliktních nebo jinak sociálně poznamenaných rodin. Tehdy je nutné, aby účastník našel u pedagoga – vedoucího zájmové činnosti – pocit bezpečí, důvěry a pochopení. Byla by ale chyba, kdybychom zde hovořili o nahrazování základní sociální buňky, tj. funkce rodiny. Vychovatel může jen částečně kompenzovat chybějící rodinné sociální vazby. Jak jsme již výše uvedli, ve výchově člověka je sociální prostředí velmi důležité. Mladí lidé jsou velmi citliví na to, jak to v daném sociálním prostředí „klape“. Pokud se rodina rozpadá a nefungují v ní základní rodinné vazby – sociální klima je narušeno, tehdy se rodičům jen s obtížemi daří naplňovat výchovnou funkci rodiny. Stejně obtížná situace s výchovou dětí a mladých nastává i ve chvíli, kdy se pedagogický tým potýká s vnitřními

⁴² Srov. PÁVKOVÁ, J., et al. *Pedagogika volného času: Teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*, s. 52.

⁴³ Tamtéž, s. 42.

rozpory a krizí. Děti a zvláště pak mladí lidé ocení sociální prostředí, ve kterém nacházejí pocit stability, jistoty, pravidelnosti (např. v otvírací době, kdy mohou přijít), bezpečí (např. v projevení svého názoru bez obav z přijetí sankcí a odmítnutí) a *sít' dobrých vztahů*.

*„Součástí sociální funkce výchovy mimo vyučování je i nácvik komunikativních dovedností, rozvoj sociálních kompetencí a seznamování s pravidly společenského chování.“*⁴⁴

K rozvoji komunikativnosti dochází na základě navazování nových vztahů mezi účastníky či žáky. Rozvíjejí vztah se svými vrstevníky, s lidmi, s kterými mají stejný zájem a názory. V těchto vztazích dochází kromě komunikativního rozvoje účastníka i k jeho socializaci, rozvoji sociálních kompetencí a interakcí.⁴⁵

Ovšem i zde na účastníky číhá nebezpečí v přílišném uzavření se v jedné dané subkultuře či sociální skupině. Společný zájem o danou činnost, názor nebo postoj může účastníky dané skupiny natolik pohltit či uzavřít, že již nejsou schopni reflexe, komunikace s jinými (ne)účastníky, a tak se sami stávají sociálně vyloučenou skupinou. V těchto případech je dobré propojovat různé skupiny se stejným nebo i odlišným zájmem, názorem nebo postojem. Jen tak může zůstat skupina otevřená novým členům, schopna sebereflexe a i přes své zapálení pro danou věc stále schopna dialogu s jinými lidmi. Stejně jako tomu bylo u výchovného cíle, i zde je nutná spolupráce mezi vychovateli, pedagogy a rodiči, ale i veřejností, neboť všichni společně vytváříme sociální prostředí, ve kterém se vychovávané děti a mládež pohybují.

⁴⁴ PÁVKOVÁ, J., et al. *Pedagogika volného času: Teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*, s. 41.

⁴⁵ Srov. HÁJEK, B.; HOFBAUER, B.; PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*, s. 72.

3. Podmínky k dosažení cílů

V předchozí kapitole jsme si představili tři cíle, které se prolínají formálním i neformálním vzděláváním. Pro naplnění cílů této bakalářské práce, které jsme si na začátku vytýčili, se budeme nyní věnovat již pouze neformálnímu vzdělávání. Představíme si několik teorií, podle kterých se dají cíle z předchozí kapitoly různě naplňovat.

3.1. Rozdíl skrytý v motivaci

Zastánce této teorie, pedagog volného času, M. Kaplánek vnímá základní rozdíl v naplňování těchto cílů v motivaci účastníků na základě rozhodnutí, kde svoji zájmovou činnost chtějí realizovat a rozvíjet. Domnívá se, že je velký rozdíl v realizaci zájmové činnosti (pro naši ilustraci) např. hry na kytaru ve volnočasovém zařízení a v základní umělecké škole. Dítě, nebo ve větší míře spíše rodič, se ve chvíli, kdy přihlašuje dítě na „kytaru“, rozhoduje, zda mu jde primárně o výchovu a smysluplné naplnění volného času nebo především o dosažení kompetencí ke hře na kytaru.

Tuto teorii můžeme opřít i o tvrzení státního dokumentu Bílá kniha, který představuje cílové zaměření základních uměleckých škol takto:

„Významnou roli v zájmovém vzdělávání hrají také jazykové školy a základní umělecké školy, které plní i širší funkci sociálně – preventivní. ZUŠ poskytují všem zájemcům, kteří projeví potřebné předpoklady, základy uměleckého vzdělání v oboru hudebním, tanečním, výtvarném a literárně-dramatickém. Jsou nejširší platformou pro vyhledávání a růst uměleckých talentů.“⁴⁶

Na základě této formulace je zřejmé, že se nejedná jen o základní umělecké školy, ale o jakákoliv jiná specifická (taneční, jazyková, divadelní atd.) a odborná zařízení, která nabízejí organizované volnočasové zájmové aktivity.

Účastníci (případně jejich rodiče), kteří se rozhodli, že budou navštěvovat kroužek ve středisku volného času, očekávají, že toto zařízení nemá jako hlavní cíl pouze „odborný výstup“ (např. kompetence ke hře na kytaru), ale jde mu o celkový rozvoj dítěte, o jeho rekreaci a radost ze smysluplně naplněného volného času. Tento způsob realizace zájmové činnosti je podle M. Kaplána blízký např. Salesiánským střediskům mládeže, které se zaměřují převážně na děti a mládež ze sociálně slabých a znevýhodněných rodin a prostředí.

⁴⁶ MŠMT, Národní program rozvoje vzdělávání v České republice – Bílá kniha, s 55.

Pokud porovnáme základní cíle, tj. smysluplné využití volného času, předávání vědomostí a dovedností (převážně v zájmových kroužcích) v salesiánských střediscích a ostatních střediscích volného času, na první pohled zjistíme, že jsou totožné. Ovšem není tomu tak. Salesiánská střediska se oproti ostatním střediskům volného času odlišují, a to sledováním dalších cílů, jako jsou navazování vztahů, předávání křesťanských hodnot, povzbuzování sociálně handicapovaných jedinců a vytváření důvěrné (rodinné) atmosféry.⁴⁷

Salesiáni se však při své výchově nesnaží konkurovat ZUŠ a dalším odborným a specializovaným zařízením. Použijeme-li již zmíněný ilustrační příklad, tak skrze výuku hry na kytaru se snaží nabídnout zajímavé a smysluplné trávení volného času, kde pro vedoucího není primárním cílem naučit dítě hrát dokonale na kytaru podle předem daných osnov a směrnic, ale je pro něj důležitější individuální celkový rozvoj účastníka. K naplňování těchto cílů je nutné, aby vedoucí byl nejen odborník v dané zájmové činnosti, ale především vychovatel, který se bude cíleně a smysluplně podílet na výchově jednotlivých účastníků. Shrneme-li Kaplánkovu tezi, je podle něj rozdíl v prioritě jednotlivých cílů, které organizace svojí činností naplňuje. Na základě této priority a prvotní motivace se účastníci rozhodují, kde chtějí svoji zájmovou činnost realizovat a rozvíjet.

3.2. Rozdíl obsažen v odbornosti

Autorka odborných publikací zabývající se pedagogikou volného času J. Pávková se domnívá, že naplňování základních cílů zájmové činnosti spočívá v odbornosti jednotlivých pedagogických pracovníků – vedoucích. Pro správné pochopení této teorie je důležité si vysvětlit pojem *odbornost*. Nemyslí se tím jen odbornost zaměřenou pouze na technickou, manuální či specifickou činnost. Máme zde na mysli i odbornost spojenou s rolí vychovatele, tj. pedagogickou, psychologickou, sociologickou, etickou a dalšími odbornostmi.

Při naplňování výchovných, vzdělávací a sociální cílů klade Pávková velký důraz na vlastnosti vychovatele v zájmové činnosti oproti učitelům působícím na půdě školy v rámci formálního vzdělávání:

„Zatímco ve vyučování může být přednáška pedagoga, kterého vidíme poprvé a naposledy v životě ze zadní lavice, neobyčejně přínosná, ve výchově platí, že ideje

⁴⁷ Srov. KAPLÁNEK, M. Výchovně pastorační činnost salesiánů – pokus o vymezení identity. In Katedra pedagogiky TF JU [cit. 15. března 2011]. Dostupné na WWW: <http://www.tf.jcu.cz/katedry/kpd/pvc/studijni_materialy>.

*a programy působí zásadně jen natolik, nakolik působí lidé, kteří jsou jejich nositeli.*⁴⁸ Vychovatel na rozdíl od učitele opírá svou práci převážně o různé formy vztahů, které se stávají vstupní bránou k úspěšnému vychovávání účastníků. Vychovatel je tedy především rádcem, instruktorem a inspirátorem činností, které postupně využívá při následném procesu učení. Vychovatel pracuje s účastníky ve volném čase, a proto jejich vztahy často nejsou jen formální – vychovatel se stává jejich přítelem.⁴⁹ Naopak učitel se při svém výchovném působení musí nejprve vypořádat s „negativním“ stereotypním vnímáním školy jako instituce, jak jej chápe velká část žáků. Další těžkosti na něj číhají v podobě pevně stanovených osnov, vyučovacího času, klasifikačního řádu, celospolečensky daným formálním vztahem mezi učitelem a žákem a mnohých jiných těžkostí. Díky přirozené autoritě založené na přátelské komunikaci může vychovatel schopněji zvládnout účastníky v prostředí, v němž mají více volnosti než při vyučování. Děti si váží vychovatele, který má široké všeobecné vzdělání a dokáže se orientovat v zájmech, které jsou jim blízké, a sám je v některé zájmové činnosti odborníkem.

Mezi pedagogické pracovníky řadíme na základě zákona o pedagogických pracovnících osoby, které vykonávají přímou vyučovací, výchovnou, speciálně pedagogickou nebo pedagogicko-psychologickou činnost. Konkrétně to jsou učitelé, vychovatelé, pedagogové volného času, speciální pedagogové, psychologové, asistenti pedagoga, trenéři a vedoucí pedagogičtí pracovníci. Tyto osoby mají na základě daných směrnic a dokumentů určitý stupeň a druh požadovaného vzdělání. V oblasti výchovy ve volném čase a v době mimo školní vyučování se uplatňuje profese vychovatele a pedagoga volného času. Rozdíl mezi těmito profesemi je na základě rozdílného poslání a obsahu jednotlivých zařízení.⁵⁰ Abychom předešli zbytečnému nepochopení, není cílem tohoto porovnání vyvyšovat jednu pedagogickou profesi nad druhou. Všechny pedagogické profese jsou důležité, neboť se podílejí na výchově jednotlivých osobností. Cílem této kapitoly je pouze představit rozdíl v naplňování jednotlivých cílů tak, jak to daná profese umožňuje. *„Každá z oblastí výchovy má své zvláštnosti, každá z nich klade na vychovávající určité specifické požadavky.*⁵¹ Zatímco specifičnost formálního vzdělávání a práce učitele více napomáhají k naplňování vzdělávacího a sociálního cíle než cíle výchovného, v případě pedagoga volného času

⁴⁸ PÁVKOVÁ, J., et al. *Pedagogika volného času: Teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*, s. 50.

⁴⁹ Srov. Tamtéž, s. 75.

⁵⁰ Srov. HÁJEK, B.; HOFBAUER, B.; PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*, s. 130.

⁵¹ Tamtéž., s. 131.

a vychovatele je tomu naopak. Podle J. Pávkové patří mezi zvláštnosti odlišné práce pedagoga volného času a vychovatele tyto skutečnosti:

- Obsah výchovy není závazně stanoven, je pouze rámcově doporučen. Jaký obsah si vychovatel (pedagog) stanoví, je pouze v jeho pravomoci.
- Stejně jako obsah není pevně stanoven, tak i hodnocení je v libovůli vychovatele a organizace. Klasifikace se u volnočasových aktivit objevuje jen sporadicky (např. v ZUŠ a jiných speciálních školách)
- Autorita vychovatele je stavěna na vyrovnaném podílu formálnosti a neformálnosti. Přesto někdy může jedna složka převyšovat druhou, to je dáno druhem volnočasové aktivity a zařízením.
- Role vychovatele se očitá ve vztahu k vychovávaným v mnoha rolích: učitele, instruktora, rádce, kamaráda, přítele nebo náhradního rodiče.
- Práce vychovatele probíhá dle dané činnosti v rozmanitém prostředí, více se uplatňují aktivizující metody a formy práce. Převažuje práce individuální nebo v malých skupinkách.⁵²

J. Pávková kromě představených rozdílů ve formální a neformální vzdělávání, které pedagogům usnadňují nebo naopak komplikují naplňování jednotlivých cílů, vidí i rozdíl v osobnostní charakteristice jednotlivých vychovatelů. Pedagogická profese je společensky uznávaná a klade na jejich členy velké nároky. Mezi osobnostní znaky, které se dlouhodobě utvářejí, jsou vrozené nebo jsou formovány prostředím, výchovou a sebevýchovou, patří:

- schopnost empatie
- komunikativnost, umět naslouchat, potěšení z komunikace s lidmi
- zdravá míra dominantnosti, která umožňuje vedení druhých lidí
- odolnost, nekonfliktnost, stabilita
- pozitivní naladění, optimismus, emociálně kladné naladění
- pozitivní vztah k lidem všech věkových kategorií, zájem o jejich osudy⁵³

Tyto rysy osobnosti patří společně se vzděláním (pedagogickým a odborným) k podmínkám úspěšného vykonávání pedagogického povolání a naplňování jejich cílů.

Ne vždy vychovatelé a pedagogové volného času ale splňují odpovídající jak odbornou, tak i pedagogickou kvalifikaci. Často jsou vedoucí zájmových činností „pouze“ úzce profilovaní odborníci jako např. fotbalový trenér, vedoucí kroužku vaření, kroužku

⁵² Srov. HÁJEK, B.; HOFBAUER, B.; PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*, s. 131.

⁵³ Srov. Tamtéž., s. 133.

elektrotechnického nebo modelářského atd., u kterých můžeme díky jejich přílišné odbornosti sledovat naplňování spíše cíle vzdělávacího než cíle sociálního a výchovného. Tento důsledek může být dán i jistou absencí základů pedagogiky.

Jak jsme již nastínili, práce vychovatel a pedagoga volného času má svá specifika, o to více jsou tato specifika zřetelnější v okamžicích, kdy jsou opomíjeny základní pedagogické postoje, procesy a nástroje.

Podle J. Pávkové jsou jednotlivé cíle naplňované na základě různých odborností a zdatností daného pedagoga – vedoucího. Závěrem uveďme ilustrační příklad: jistě bude rozdíl v naplňování základních cílů zájmové činnosti ve volnočasovém zařízení nabízejícím fotbalový kroužek pod vedením kvalifikovaného pedagoga volného času na jedné straně, a na straně druhé ve sportovním klubu nabízejícím taktéž fotbalový „kroužek“, který však vede sportovní trenér – instruktor. Na základě představené teorie můžeme předpokládat, že v prvním případě se bude více rozvíjet výchovný a sociální cíl oproti druhému případu, kde bude jistě na prvním místě rozvíjen cíl vzdělávací.

3.3. Rozdíl ovlivněn dobou

Pro doplnění zde uvádíme ještě jednu teorii J. Pávkové, podle níž byly cíle zájmové činnosti v historii různě ovlivňovány a naplňovány. Mezi první instituce pečující o děti mimo vyučování patřily útulky, spolky a dobrovolná sdružení. Důraz byl kladen převážně na sociální a preventivní funkci. Prioritou bylo děti ohlídat, zabavit a eliminovat různé společensky nežádoucí činnosti. Postupně se k funkci sociální přidávala funkce výchovná a vzdělávací.⁵⁴ V dějinách byla zájmová činnost využívána i k šíření a udržení různých ideologických myšlenek (např. Pionýr, SSM – Socialistický svaz mládeže). V současné době plní zájmové činnosti prioritně výchovně-vzdělávací funkce.

Bohužel odborná literatura nám již více teorií v rozdílných přístupech k naplňování cílů v zájmové činnosti nenabízí. Pomlčení autorů zabývajících se pedagogikou volného času můžeme tak do jisté míry brát i jako odpověď, která nevidí rozdíl v naplňování základních cílů formálního a neformálního vzdělávání.

⁵⁴ Srov. HÁJEK, B.; HOFBAUER, B.; PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*, s. 70.

3.4. Cíle a poslání ve vybraných volnočasových zařízeních

Protože velká část volnočasových aktivit je realizována v DDM, uvedeme zde několik málo faktů publikovaných v dokumentu Jihočeského kraje. Ve školním roce 2009/2010 bylo na území Jihočeského kraje 14 DDM, z toho Jihočeský kraj je zřizovatelem 11 DDM (České Budějovice, Český Krumlov, Jindřichův Hradec, Písek, Strakonice, Tábor, Blatná, Kaplice, Veselí nad Lužnicí, Soběslav a Prachatice). V regionu působí jeden DDM církevní (Salesiánské středisko mládeže – DDM ČB) a soukromý (Arpida České Budějovice). Pravidelných zájmových činností se v týdnu zúčastňovalo 12 709 přihlášených.⁵⁵

Pro ověření teorií M. Kapláňka a J. Pávkové zabývající se rozdílnými přístupy k naplňování jednotlivých cílů jsem se pokusil o analýzu cílů zájmové činnosti několika organizací. Cílem analýzy bylo představit čtenáři organizace, které mají v zájmové činnosti jasně stanovené cíle – výchovné, vzdělávací a sociální – a naplňují je dle předem stanovené priority. Předpokládal jsem, že cíle nebo přijaté kompetence jednotlivých zájmových činností budou jasně formulovány ať už v ŠVP, na webových stránkách nebo jiných dokumentech a směrnících organizace. Po prostudování dostupných dokumentů musím konstatovat, že jsem mezi školami a školskými zařízeními v Jihočeském kraji *nenalšel žádnou organizaci, která má své cíle jasně a konkrétně definované a současně seřazené podle priorit*. Při studiu veřejně dostupných zdrojů jsem se setkal i s organizacemi, u kterých jsem nenašel žádné definované cíle. Cíle, které jsem objevil v některých dokumentech sledovaných organizací, jsou tak obecně formulovány, že se z nich nedá s určitostí stanovit, který naplňovaný cíl je pro danou organizaci prioritní.

Pro ilustraci zde čtenáři přináším tři různé formulace cílů organizací zabývajících se zájmovou činností. Jedná se o ZŠ, ZUŠ a DDM.

3.4.1. Základní škola, Dukelská 11, České Budějovice

„Cíle vzdělávání: Vychovávat ke smysluplnému využívání volného času a vybavovat děti dostatkem kompetencí pro naplňování volného času.

- Prožívat radostné chvíle, jistotu a bezpečí
- Rozvíjet osobnost dítěte
- Podněcovat k tvořivému myšlení, logickému uvažování a řešení problémů

⁵⁵ Srov. *Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v jihočeském kraji za školní rok 2009/2010* [online]. České Budějovice: Jihočeský kraj, 2011 [cit. 15. března 2011]. Dostupné na WWW: <http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par%5Bid_v%5D=281&par%5Blang%5D=CS>.

- Učit děti osvojovat si základy slušného chování při stolování
- Učit se komunikovat, spolupracovat a respektovat se
- Učit se předávat znalosti, zkušenosti a dovednosti v různých oblastech dětských činností
- Utvářet si kladný vztah k přírodě a chránit ji
- Nabízet různorodé činnosti s individuálním přístupem k jednotlivým žákům
- Vytvářet podmínky a prostor pro odpočinek a relaxaci
- Rozvíjet všestrannou spolupráci s rodinami dětí⁵⁶

3.4.2. *Dům dětí a mládeže Český Krumlov*

„Cílem zájmového vzdělávání je naučit účastníky aktivně využívat svůj volný čas. Rozvíjet svůj zájem a i talent, získávat nové poznatky, zkušenosti, dovednosti i návyky a realizovat se v kolektivu ostatních účastníků. Zájmové vzdělávání je poskytováno bez jakékoli diskriminace z důvodu rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, víry a náboženství, národnosti, etnického nebo sociálního původu, majetku.“⁵⁷

3.4.3. *Základní umělecká škola Trhové Sviny*

„Poskytuje základní umělecké vzdělání všem zájemcům, kteří při talentových zkouškách prokážou dostatečné nadání a vlohy pro studium zvoleného oboru. Studium na základní umělecké škole se rovná výbornému, perspektivnímu a zvláště pak kvalitnímu využití volného času nové generace.“⁵⁸

⁵⁶ Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání – Škola pro život [online]. České Budějovice, 2008 [cit. 14. března 2011]. Dostupné na WWW: <http://www.zsdukelska.cz/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=72&Itemid=149>.

⁵⁷ Školní vzdělávací program DDM Český Krumlov ve školním roce 2010/2011 [online]. Český Krumlov, 2011 [cit. 16. března 2011]. Dostupné na WWW: <<http://www.ddm.ckrumlov.cz/13/cz/normal/dokumenty-ke-stazeni/>>.

⁵⁸ Základní umělecká škola Trhové Sviny [online]. Trhové Sviny [cit. 16. března 2011]. Dostupné na WWW: <<http://www.zustsviny.cz/zus.html>>.

ZÁVĚR

Cílem této práce bylo umožnit čtenáři krátký vhled do stále ještě neprobádané problematiky zabývající se pedagogikou volného času, a to konkrétně hledat odpověď na otázku, zda se dají dělit zájmové činnosti i na základě cílového zaměření. Čtenáři byly představeny jednotlivé rozdíly formálního a neformálního vzdělávání. Díky autorům zabývajících se pedagogikou volného času jsme si představili různé kategorizace a specifika zájmové činnosti. Mezi rozsáhlejší kapitoly patřilo představení třech základních cílů – vzdělávacího, výchovného a sociálního. Dotkli jsme se průsečíků, které propojují formální a neformální vzdělávání.

Společně s M. Kaplánkem a J. Pávkovou jsme hledali nové možnosti rozdělení zájmové činnosti, a to na základě naplňování jednotlivých cílů. Zatímco Pávková vidí rozdíl v naplňování cílů na základě osobních propozic (odbornosti) vychovatele, podle Kaplána tkví rozdíl nikoliv v „chování“ vychovatele, ale v „chování“ účastníka (resp. jeho rodiče), a to konkrétně v jeho počáteční motivaci, pro jaký druh organizace se rozhodne. Jak jsme již uvedli, cíle pro formální i neformální vzdělávání jsou totožné, stejně tak je tomu i u stejných druhů zařízení (DDM, ZUŠ, aj.). Základní rozdíl je ve stanovení prioritního cíle – tj. cíle, na který bude kladen větší důraz a energie – a ve formě jeho naplňování. I když v této práci bylo představeno několik důležitých dokumentů a aspektů, které se podílejí a předurčují vytváření jednotlivých cílů, ve finále má poslední slovo „organizace“, která si na základě svého poslání může stanovit prioritu mezi cíli a díky tomuto prioritnímu cíli může získat svoji originalitu.

Bohužel předchozí kapitola nám ukázala, že tato originalita a prioritní vymezení konkrétních cílů našim volnočasovým zařízením není blízka. Věříme, že i v pedagogice volného času, a to konkrétně v zájmové činnosti, se bude v budoucnu více a cílevědomě pracovat s jednotlivými cíli a jejich prioritou.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Tištěné monografie, slovníky

BOSCO, T.; NANNI, C. *Dej mi duše: Salesiánská tradice*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. 222 s. ISBN 80-7192-882-8.

HÁJEK, B.; HOFBAUER, B.; PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*. Praha: Portál, 2008. 240 s. ISBN 978-80-7367-473-1.

HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. 180 s. ISBN 978-80-247-1168-3.

HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004. 176 s. ISBN 80-7178-927-5.

KALHOUS, Z., et al. *Školní didaktika*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002. 448 s. ISBN 80-7178-253-X.

MŠMT, *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice – Bílá kniha*. Praha: Tauris, 2001. 98 s. ISBN 80-211-0372-8

PÁVKOVÁ, J., et al. *Pedagogika volného času: Teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. 3. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2002. 231 s. ISBN 80-7178-711-6.

PÖGGELER, F. *Der Mensch in Mündigkeit und Reife: eine Anthropologie des Erwachsenen*. Paderborn: Ferdinand Schöningh, 1964. 232 s. ISBN neuvedeno.

PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 3. rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2001. 328 s. ISBN 80-7178-579-2.

Internetové zdroje

KAPLÁNEK, M. *Výchovně pastorační činnost salesiánů – pokus o vymezení identity*. In Katedra pedagogiky TF JU [cit. 15. března 2011]. Dostupné na WWW: <http://www.tf.jcu.cz/katedry/kpd/pvc/studijni_materialy>.

Klíčení – rosteme s dětmi [online]. [cit. 16. března 2011]. Dostupné na WWW: <<http://www.kliceni.cz/index.php?loc=019>>.

Standard základního vzdělávání [online]. Praha: MŠMT, 1995 [cit. 15. března 2011]. Dostupné na WWW: <http://aplikace.msmt.cz/HTM/Standard_ZV.htm>.

Školní vzdělávací program DDM Český Krumlov ve školním roce 2010/2011 [online]. Český Krumlov, 2011 [cit. 16. března 2011]. Dostupné na WWW: <<http://www.ddm.ckrumlov.cz/13/cz/normal/dokumenty-ke-stazeni/>>.

Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání – Škola pro život [online]. České Budějovice, 2008 [cit. 14. března 2011]. Dostupné na WWW: <http://www.zsdukelska.cz/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=72&Itemid=149>.

Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v jihočeském kraji za školní rok 2009/2010 [online]. České Budějovice: Jihočeský kraj, 2011 [cit. 15. března 2011]. Dostupné na WWW: <<http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?>>.

Základní umělecká škola Trhové Sviny [online]. Trhové Sviny [cit. 16. března 2011]. Dostupné na WWW: <<http://www.zustsviny.cz/zus.html>>.

ABSTRAKT

TROJEK, O. *Dělení zájmové činnosti dle cílového zaměření*. České Budějovice 2011. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce M. Kaplánek.

Klíčová slova: pedagogika volného času, volnočasové zařízení, formální, neformální vzdělávání, zájmová činnost, výchova, vzdělávání, socializace, cíle

Tématem této bakalářské práce je představení různých forem dělení zájmové činnosti. Na začátku je čtenář seznámen se základním a ústředním pojmem „volný čas“ a zájmovou činností jako volnočasovou aktivitou, které patří převážná část této práce. Dále jsou představeny různé charakteristické prvky zájmové činnosti, její základní dělení a formy. Další kapitoly jsou věnovány rozdílům mezi formálním a neformálním vzděláváním; na základě stanovení základních cílů vzdělávání pak autor představuje nové teorie dělení zájmové činnosti, a to z pohledu jejich specifikace a způsobu naplňování. Závěr práce je věnován porovnání a analýze cílů zájmové činnosti několika volnočasových zařízení.

ABSTRACT

TROJEK, O. *Dividing the leisure activities according to the target orientation*. České Budějovice, 2011. Bc. thesis. University of South Bohemia in České Budějovice. Faculty of Theology. Department of Education. Acting supervisor M. Kaplánek.

Key words: pedagogy of leisure time, leisure facilities, formal and informal education, leisure activities, education, socialization, targets

The topic of the Bc. thesis is to introduce the various forms of dividing the leisure activities. The beginning of this thesis attends to the ground notion „leisure time“. The bulk of the thesis is concerned with the leisure activities, their ground dividing, forms and characteristic components. The following chapters describe the differences between formal and informal education. Then there are presented new theories of dividing the leisure activities on the basis of the objective settings of education, namely from the view of their specifications and their fulfilling. The targets of the leisure activities of several leisure facilities are compared and analyzed in the conclusion of the thesis.